

Sammanfattning av bilaga till klagomålet till Europadomstolen

Ellinor Grimmark mot Sverige (43726/17)

Bakgrund

Barnmorskan Ellinor Grimmark har ingett klagomål till Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg, eftersom hon menar att svenska staten kränkt, och fortsatt kränker, hennes rätt till religions- och samvetsfrihet enligt artikel 9 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Europakonventionen). Klagomålet tar även upp kränkningar av hennes rätt till tankefrihet enligt artikel 9, samt hennes rätt till åsikts- och yttrandefrihet, enligt artikel 10, mot bakgrund av den behandling hon utsatts för av svenska myndigheter. Slutligen klagar Ellinor Grimmark på att hon utsatts för otillåten (direkt eller alternativt indirekt) diskriminering, enligt artikel 14.

Har det funnits lagstöd för inskränkningen av samvets- och religionsfriheten?

Enligt 5 kap 1 § i den svenska abortlagen (1974:595) framgår att endast läkare får utföra aborter. Denna rätt kan inte delegeras enligt socialstyrelsen eftersom det är reserverat en viss yrkesgrupp. Abortlagen omfattar aborter i alla stadier, såväl tidiga som sena. Lagtexten förbjuder således barnmorskor att utföra uppgiften och kan inte utgöra lagstöd. Av abortlagens förarbeten (prop 1974:70 sid 76-77) framgår vidare att enskilda arbetstagare inte ska tvingas utföra uppgiften mot sin moraliska eller religiösa övertygelse. Detta har även fastslagits på nytt i senare utredningar (SOU 1983/84:soU3, dok 32). Till skillnad från övriga uppgifter som en barnmorska ska utföra enligt den icke-bindande kompetensbeskrivningen för barnmorskor utfärdad av Socialstyrelsen, står endast att barnmorskor ska kunna *applicera kunskaper* om aborter. Vidare hänvisar kompetensbeskrivningen till Internationella barnmorskeförbundets (ICM) etiska kod för barnmorskor (International Code of Ethics) där det framgår att barnmorskor ska få avstå från att utföra uppgifter som de hyser djupa moraliska betänkligheter emot. Barnmorskan Ellinor Grimmark har uppfyllt kompetensbeskrivningen i enlighet med kraven, vilket framgår av att hon erhållit svensk legitimation. Arbetsgivares rätt att leda och fördela arbetet begränsas av den bindande lagstiftning som reglerar området; i detta fall abortlagen, som fastställer att endast läkare får utföra uppgiften. Ellinor Grimmark har inte heller sökt arbete på gynekologisk avdelningar, utan på förlossningsavdelningar och BB. För att kravet på lagstöd för en inskränkning ska anses uppnått måste regleringen eller tillämpning på området vara tydlig och klar, inte godtycklig. När det gäller samvetsfrihet har emellertid tillämpningen av samvetsfrihet inom sjukvården varierat kraftigt, och därmed varit godtycklig beroende på vilken arbetsgivare en barnmorska har arbetat för. Detta innebär att det inte funnits lagstöd för inskränkningen i Ellinor Grimmarks rättigheter enligt artikel 9 och artikel 10 Europakonventionen.

Har det funnits ett berättigat syfte med inskränkningen?

Inskränkningar av tanke- religions- och samvetsfrihet samt yttrandefrihet och åsiktsfrihet enligt artikel 9 och 10 i Europakonventionen måste vara nödvändiga med hänsyn till den *allmänna säkerheten*, ske till skydd för *allmän ordning, hälsa eller moral* eller till skydd för *andra personers fri- och rättigheter*. Emellertid finns

det inget stöd för att Ellinor Grimmarks utövande av dessa rättigheter på något sätt skulle påverka tillgången till hälsovård eller tillgång till abort i Sverige. Det har åvilat Regionen att finna praktiska lösningar som innebär att både Ellinor Grimmarks konventionsstadgade rättigheter, samt patientens rättigheter respekteras. Eftersom detta är möjligt i majoriteten av de europeiska länderna, inklusive grannländerna Norge och Danmark som tillämpas samvetsfrihet för vårdpersonal, är det inte sannolikt att det inte varit möjligt att tillgodose dessa rättigheter i Sverige. Fördelning av arbete sker dagligen på kvinnokliniker och det är fullt möjligt att organisera arbetet så att samvetsfrihet kan beviljas. Detta har även skett under många år i Sverige, vilket talar för att det är möjligt. Att sådant har förekommit framkom genom en rad vittnesförhör under den inhemska processen.

Har inskränkningar varit proportionerliga och nödvändiga i ett demokratiskt samhälle?

Ellinor Grimmark har både *de facto* (och *de jure*) belagts med ett yrkesförbud i Sverige, vilket är en extremt ingripande åtgärd. Detta kan inte anses berättigat i det aktuella fallet och sådana sk "blanket bans" har inte tidigare ansetts proportionerliga i Europadomstolens praxis. En majoritet av europeiska länder ser till att både arbetstagarens rätt till mänskliga rättigheter respekteras, samtidigt som patientens rätt till lagstadgad vård säkerställs. Ellinor Grimmark bor och arbetar som barnmorska i Norge, där sjukvården tillser att rätten till samvetsfrihet kan beviljas för barnmorskor. Det finns inget annat land som har ett absolut förbud mot samvetsfrihet på samma sätt som Sverige. Ellinor Grimmark fick även arbete med beviljad samvetsfrihet vid sjukhuset i Värnamo, men denna drogs tillbaka efter att media rapporterat om hennes DO-anmälan. Det faktum att majoriteten av europeiska länder, samt även Sverige tills nyligen, beviljar en rätt till samvetsfrihet för vårdpersonal innebär att en sådan åtgärd inte kan anses proportionerlig eller nödvändig i ett demokratiskt samhälle.

På vilket sätt har Ellinor Grimmarks tankefrihet och åsikts- och yttrandefrihet inskränkts?

När Ellinor Grimmark sökte arbete som barnmorska pressades hon av Regionens representanter att ändra sin uppfattning gällande abort, som ett kriterium för arbetet. Hon har vidare erbjudits samtal med kurator för att ändra uppfattning. Hon erbjöds arbete under förutsättning att hon först avsåg sin religiösa och moraliska övertygelse mot att utföra aborter. Region Jönköping klargjorde, genom det senare uppställda kriterier för arbete som barnmorska, att Ellinor Grimmark, samt alla andra som delar hennes övertygelse och som redan arbetar eller vill arbeta inom kvinnokliniker, först måste avsäga sig sina övertygelser. Detta innebär en inskränkning av rätten till tankefrihet enligt artikel 9.

Ellinor Grimmark erbjöds en tjänst med beviljad samvetsfrihet vid Värnamo sjukhus. Tjänsten drogs dock tillbaka efter att media publicerat en artikel där Ellinor Grimmark uttalat sig kring DO-anmälan av andra sjukhus. Under vittnesförhör har en representant från Regionen uttalat att hon inte kunde anställa en "abortmotståndare" och att hon insåg detta först när hon läste artikeln. Detta trots att Ellinor Grimmark tidigare beviljats tjänsten med samvetsfrihet.

Regionens ombud har även skriftligen bekräftat att Ellinor Grimmarks åsikter om abort utgjorde grunden för att upphäva jobberbudandet. Hanteringen innebär ett brott mot repressalieförbudet och en inskränkning av Ellinor Grimmarks åsikts- och yttrandefrihet.

Vad gäller yttrandefriheten har Regionens företrädare uttryckt att "ingen anställd på kvinnokliniken offentligt får ta ställning mot aborter". Detta var ett nytt krav som ställdes efter att Värnamo sjukhus hade återkallat Ellinor Grimmarks arbete. Ellinor Grimmark yttrade sig i media kring anställningen hos Värnamo sjukhus och tackade sjukhuset för att hon beviljats samvetsfrihet. Detta uttalande ledde till att hon förlorade arbetet.

Ellinor Grimmarks uttalanden och hennes åsikter omfattas av rätten till åsikts- och yttrandefrihet i Europakonventionen och dessa rättigheter har inskränkts genom det aktuella handlandet från svenska myndigheter.

Har inskränkningarna av Ellinor Grimmarks åsikts- och yttrandefrihet haft lagstöd?
För att en inskränkning ska vara tillåten måste det finnas stöd i lag. Det krav som Regionen uppställt på att sjukvårdspersonal inte får uttrycka negativa åsikter om abort saknar dock helt lagstöd. Enligt tryckfrihetsförordningen (TF) 1:3 samt 3:4 är det förbjudet med negativa repressalier mot individer som nyttjar sin rätt till yttrandefrihet i media. Rätten till yttrandefrihet har inskränkts och agerandet är dessutom grundlagsstridigt.

Har inskränkningarna av åsikts- och yttrandefriheten haft ett berättigat syfte och varit proportionerliga och nödvändiga i ett demokratiskt samhälle?

Regionens företrädare har gett uttryck för att personer som håller en viss åsikt kring frågor som kan beröras av samvetsfrihet, såsom abort och dödshjälp, inte kan agera professionellt mot patienter. Detta saknar emellertid stöd i studier eller forskning och kan ifrågasättas, särskilt mot bakgrund av att de flesta europeiska länder ger utrymme för vårdpersonal med dessa åsikter att arbeta med beviljad samvetsfrihet. I de inhemska rättsprocesserna vittnade flera svenska barnmorskor som beviljas undantag från aborter under 30-40 år utan att det funnits klagomål om att detta inverkat på deras patientkontakter. Att neka arbete till alla barnmorskor som har en negativ inställning till abort skulle utesluta och hämma alla etiska debatter och potentiellt orsaka ett demokratiskt underskott eftersom vissa religiösa grupper troligtvis skulle uteslutas från att arbeta inom skattefinansierad hälsovård som t.ex. barnmorskor/läkare. Det är sådana långtgående konsekvenser är inte i linje med konventionens rättigheter. Inskränkningen har således inte varit proportionerlig eller nödvändig i ett demokratiskt samhälle.

Innebär statens bedömningsmarginal att det finns utrymme för att inskränka Ellinor Grimmarks rättigheter?

Det finns en stark konsensus bland europeiska stater kring rätten till samvetsfrihet i allmänhet, samt specifikt för vårdpersonal. Den bedömningsmarginal som stater tilldelas när det inte finns någon gemensam europeisk standard minskar avsevärt när det finns en konsensus bland

Europarådets medlemsstater. Vad gäller samvetsfrihet finns det en klar gemensam grund både i Europa och internationellt att vårdpersonal bör ges rätten till samvetsfrihet. Därför måste en stat för att kunna motivera ett ingripande kunna visa på klara och övertygande skäl som motsvarar ett "pressande allmänt behov". Men de faktiska omständigheterna i Ellinor Grimmarks fall visar att det inte finns något "pressande allmänt behov" av att tvinga alla barnmorskor att delta i aborter eller att förbjuda Ellinor Grimmark, eller barnmorskor som delar hennes uppfattning, från arbete vid kvinnokliniker. Tvärtom, innebär det att den allvarliga barnmorskebristen inom förlossningsvården ökar. Det har varit möjligt att tillämpa samvetsfrihet i Sverige tidigare under ca 40 års tid samt är fullt möjligt i andra europeiska stater, vilket också talar för att det inte kan finnas något sådant pressande allmänt behov av att inskränka rätten till samvetsfrihet.

Har Ellinor Grimmark diskriminerats?

Ellinor Grimmark anser att hon utsatts för direkt eller indirekt diskriminering vid utövandet av de rättigheter som fastställts i Europakonventionens artikel 9 och 10. Förbudet mot att anställa barnmorskor som inte kan utföra aborter kommer, även om det framstår som neutralt, att i högre grad drabba den som håller en religiös övertygelse.